

A második évtől két egymás utáni csoportot szervezünk. Az első a mindenkori kilencedikes évfolyam tábora, a második a már "táborviselt" felsőbbévesek csoportja.

Míg az első évben egy szülő és egy munkatársam segítségét kellett kérnem a terepgyakorlat lebonyolításához, a második esztendőben a tizedikes évfolyamból hívhattam meg diákokat. Ők már teljesértékű segítséget tudtak adni a szervezésben is és a táborban is. Nekem nagy könnyebbség volt mindenkori jelenlétük, megbízhatóságuk, közös értékrendünk, munkabírásuk. Nekik elismerést jelentett a kiválasztás, érezhették, hogy valóban fontosak. Az igazi segítség, a tanítás és a nevelés érzését élhették át. A kezdő táborozóknak is élmény volt alig idősebb társaiktól tanulni, vezetésükkel dolgozni.

Néhány év múlva kirepül az első érettségizett évfolyam az iskolából. Akkor egy harmadik turnust is szervezünk a vendiákok számára. Ezzel az iskolához való további kötődésnek adhatunk keretet, és lassan persze ott leszünk annál a nehezen elérhető felnőtt társadalomnál.

Alig három év alatt ezt sikerült elérnünk egy tizenkét évfolyamos iskolában a környezetvédelmi nevelés terén. A közeljövőben tervezzük a papírgyűjtés megszervezését, ami nem honosodott meg eddig nálunk. A Föld Napjára szeretnénk erőnkhez mérten programot szervezni. A mindennapi munka mellett erre van erőnk, időnk.

A terepgyakorlatokról szerzett tapasztalataimat a nyár elején írott formában tehetem közzé. A *Pedagógus Szakma Megújítása Projekt*ben pályázattal elnyertem egy praktikum megírásának a lehetőségét. Egy iskolai nomád tábor megszervezésének és lebonyolításának pontos, teljes algoritmusát szeretném leírni, sok, azonnal használható ötlettel. A szerveznivalóktól, a feladatokon és játékokon át egészen a 30-35 főre vonatkozó receptekig. Talán akad néhány pedagógus, aki hasznát veszi majd.

Ezek a terveink a következő hónapokra, évekre.

És egyszer csak megkeres egy diák, hogy otthon már összegyűlt egy nagy adag alufólia, és egyébként is mikor szervezzük már meg Törökbálinton a szelektív hulladékgyűjtést...

A legkisebb királyfi ereje.

FERNENGEL ANDRÁS

A számítási feladatok megoldásainak értékeléséről

A (kémiai) számítási feladatok megoldásainak értékelése hagyományosan a feleletalkotásos, nyílt feladatok értékelése szerint, általában egy központilag elkészített javítókulcs segítségével történik. Mivel a különböző nehézségű számítási feladatok jelentős súllyal szerepelnek a tanulmányi versenyeken és a felvételi vizsgán, ezért talán nem haszontalan annak vizsgálata, hogy mennyiben lehet ezeket az értékeléseket objektívnak és egyészesnek tekinteni.

Felmérésünk során azt vizsgáltuk, hogy hogyan értékelnek különböző típusú hibákat tartalmazó megoldásokat nagy gyakorlattal rendelkező középiskolai tanárok és egyetemi oktatók. A felmérésben 28 középiskolai tanár és egyetemi oktató vett részt. Segítségükért ezúton is köszönetünket fejezzük ki.

A felméréshez az 1985-ös kémiai írásbeli felvételi-érettségi feladatsor egyik példáját választottuk ki. A feladat a következő volt: *Ként oldottunk szén-diszulfidban (CS₂), és az*

Így kapott 6,4 g tömegű oldatot oxigénfelesleggel tökéletesen elégettük. Az égéstermékek együttes térfogata standardállapotban 9,8 dm³, oxigéntartalma 37,5 térfogat%. Hány tömeg% oldott kén volt az elégetett oldatban? Hány %-kal volt több az oxigén a szükséges mennyiségnél?

A helyes végeredmény: 5 tömeg% kén, 60% oxigénfelesleg.

A feladathoz három hibás megoldást készítettünk. Az *A megoldás* követi a leginkább használt megoldás gondolatmenetét, de tartalmaz egy számolási hibát, a kapott végeredmények reálisak lehetnek. A *B megoldás* szintén egy szokványos gondolatmenetre épül, de elvileg hibás lépést is tartalmaz, és a végeredmények reálisak is lehetnek. A *C megoldás* egy nem nagyon ismert megoldási módszer (az ún. mérlegmódszer) némileg torzított változata, és egy hibásan felírt mérlegegyenletet is tartalmaz, ráadásul irreális végeredményt ad.

A felmérésben részt vett tanároktól és egyetemi oktatóktól azt kértük, hogy értékeljék az előbbi három hibás megoldást:

1. saját értékelési szisztémájuk szerint; majd

2. a központi javítókulcs alapján.

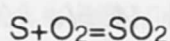
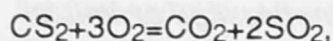
Az eredményeket mindhárom esetben százalékban (0–100 pont) kértük megadni.

A kapott eredményeket az 1. ábrán lévő hisztogramok szemléltetik. Az egyes megoldásokra a különböző értékelési eljárások során adott pontszámok átlagait, standard deviációit és korrelációs együtthatóit az 1. táblázat tartalmazza.

Az adatokból látható, hogy még olyan egyszerű számolási hibát is, mint az *A* megoldásban lévő osztási hiba, nagyon eltérően „büntettek” a javítást végzők. Kiugróan nagy a szórás a szokásostól eltérő gondolatmenetet tartalmazó megoldás értékelésekor; a *C* megoldásra igen sok javítást végző 0 százalékpontot adott! A várakozással ellentétben a központi javítókulcs használata nem befolyásolta lényegesen az eredményeket. Ez különösen meglepő az *A* és *B* megoldások esetén, mivel ezek lényegében a javítókulcsban megadott megoldásmenetre épülnek. Ennek értelmezésére feltételezzük, hogy a nagy gyakorlattal rendelkező középiskolai tanárok és egyetemi oktatók értékelési módszere olyan mértékben szilárd, hogy azon külső utasítással nem nagyon lehet változtatni. Ezt támasztják alá a korrelációs elemzések eredményei is. Amint az az 1. táblázatból látható, a javítókulcs nélkül és a javítókulcs alapján végzett értékelések százalékpontjai között erős korrelációt találtunk.

Felmérésünk eredményeiből tehát megállapítható, hogy a számítási feladatok megoldásainak feleletalkotásos módon történő értékelése *nem felel meg az egységes értékelés követelményének*, még akkor sem ha a javítást végzők a szokásos módon elkészített javítókulcs alapján dolgoznak.

A megoldás

$$M(\text{CS}_2) = 12 + 2 \cdot 32 = 76 \text{ g/mol}$$

$$n = 9,8 : 24,5 = 0,35 \text{ mol}$$

$$0,35 \text{ mol}$$

$$100\%$$

$$0,131 \text{ mol}$$

$$37,5\%$$

Az égéstermékben 0,131 mol O₂ van és (0,35–0,131)=0,219 mol kén-dioxid és szén-dioxid.

6,4 g oldatban van x mol S és y mol CS₂, így

$$32x + 76y = 6,4$$

CS₂-ből 3 mol égéstermék, S-ből 1 mol égéstermék

$$3y + x = 0,219$$

$$x = 0,219 - 3y$$

$$32(0,219 - 3y) + 76y = 6,4$$

$$20y=0,608$$

$$y=0,0304 \text{ mol CS}_2 \text{ és } x=0,127 \text{ mol S, s ez } 0,127 \cdot 32=4,064 \text{ g S}$$

$$6,4 \text{ g} \quad 100\%$$

$$4,064 \text{ g} \quad z\% \quad z=63,5\%$$

Az elégetett oldatban *63,5 tömeg% kén* volt oldva.

$$1 \text{ mol CS}_2\text{-hoz } 3 \text{ mol O}_2 \text{ kell,} \quad 1 \text{ mol S-hez } 1 \text{ mol O}_2 \text{ kell}$$

$$0,0304 \text{ molhoz } 0,0912 \text{ mol,} \quad 0,127 \text{ molhoz } 0,127 \text{ mol kell}$$

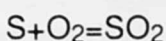
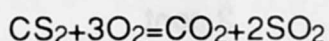
$$\text{Összesen: } 0,0912+0,127=0,2182 \text{ mol O}_2$$

$$0,2182 \text{ mol} \quad 100\%$$

$$0,131 \text{ mol} \quad w\% \quad w=60,03\%$$

Tehát *60,0% oxigén* volt feleslegben.

B megoldás

$$M(\text{CS}_2)=76 \text{ g/mol}$$

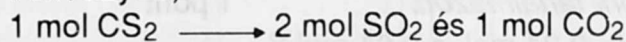
$$n=9,8:24,5=0,4 \text{ mol}$$

Ha 0,4 mol 100%, akkor a 37,5% 0,15 mol

$$0,4-0,15=0,25 \text{ mol SO}_2+\text{CO}_2$$

$$6,4 \text{ g oldat, } x \text{ mol CS}_2+y \text{ mol S}$$

$$76x+32y=6,4$$

Akkor az égéstermékben $3y$ mol SO_2 és x mol CO_2 képződik.

$$3y+x=0,25 \quad x=0,25-3y$$

$$76x+32y=6,4$$

$$76(0,25-3y)+32y=6,4$$

$$19-228y+32y=6,4$$

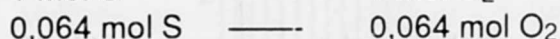
$$12,6=196y$$

$$y=0,064 \text{ mol S és } x=0,057 \text{ mol CS}_2$$

$$0,064 \text{ mol} \cdot 32 \text{ g/mol}=2,048 \text{ g}$$

$$6,4 \text{ g} \quad 100\%$$

$$2,048 \text{ g} \quad 32\%, \text{ tehát az oldat kénre nézve } 32 \text{ tömeg\%-os volt.}$$

$$0,171+0,064=0,235 \text{ mol O}_2$$

$$0,235 \text{ mol} \quad \text{---} \quad 100\%$$

$$0,15 \text{ mol} \quad \text{---} \quad 63,82\%$$

63,82% O₂ felesleg volt.

C megoldás

$$0,03125x+0,1684-0,02632x=0,25$$

$$0,00493x=0,0816$$

$$x=16,55 \text{ g S, tehát az oldat } 16,55 \text{ g ként tartalmazott.}$$

A maradék oxigén ($0,375 \cdot 9,8 \text{ dm}^3$), az eredeti mennyiségnek ($9,8 \text{ dm}^3$) 37,5%-a, azaz az *oxigénfelesleg 37,5%* volt.

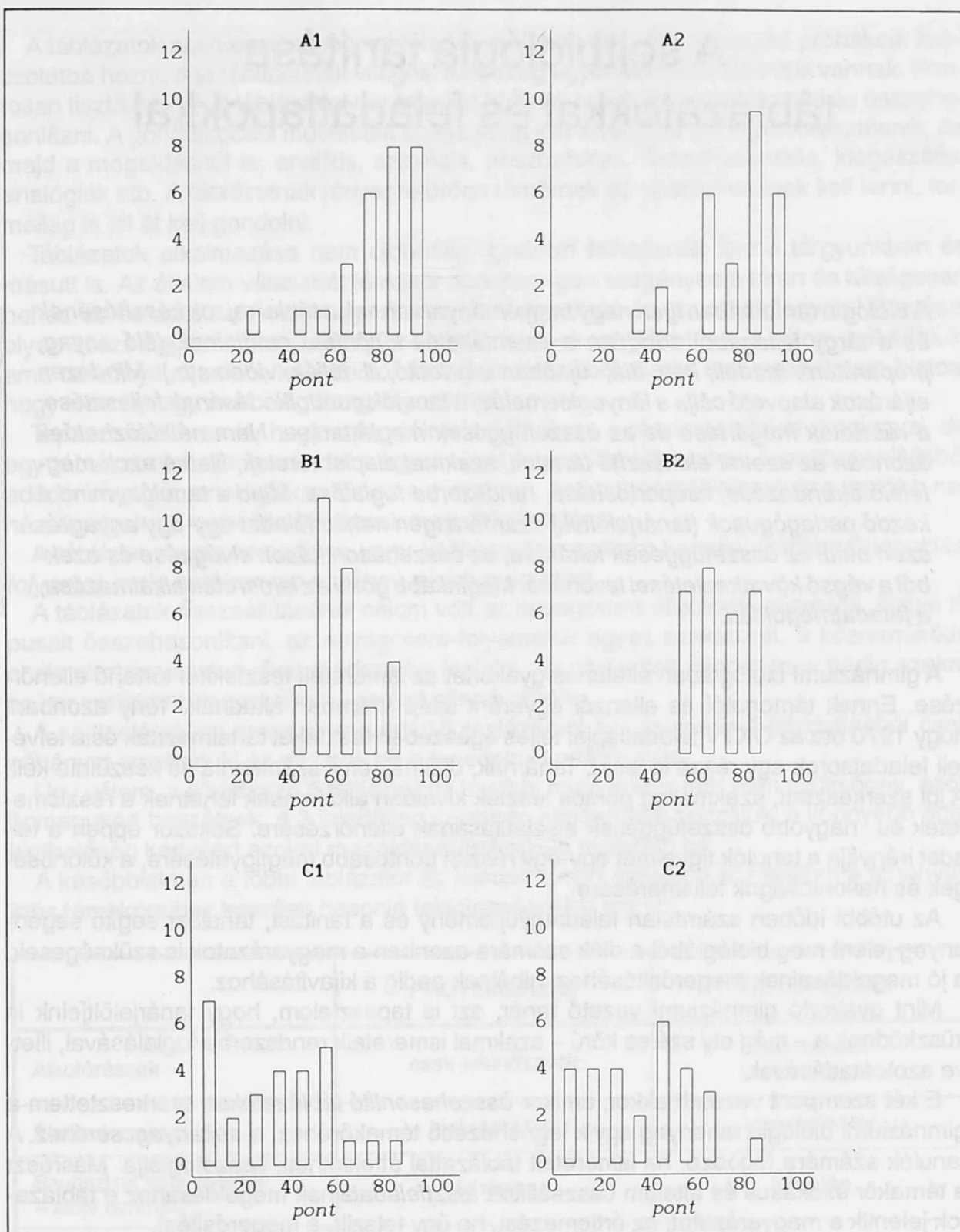
Központi javítókulcs

- A reakcióegyenletek:
 $CS_2 + 3O_2 = CO_2 + 2SO_2$ és $S + O_2 = SO_2$ 2 pont
  - A szén-diszulfid relatív molekulatömege: $12 + 2 \cdot 32 = 76$ 1 pont
  - Az égéstermék $9,8 / 24,5 = 0,4$ mol, amelynek
 $37,5$ térfogat%-a, tehát $0,4 \cdot 0,375 = 0,15$ mol
az oxigéntartalom. 2 pont
  - A CO_2 és a SO_2 együttes anyagmennyisége:
 $0,4 - 0,15 = 0,25$ mol 1 pont
  - A $6,4$ g oldatban legyen x mol CS_2 és y mol S ,
így $76x + 32y = 6,4$ 2 pont
  - Mivel 1 mol CS_2 -ből 3 mol égéstermék, 1 mol kénből
 1 mol égéstermék keletkezik,
 $3x + y = 0,25$ 2 pont
  - A $76x + 32y = 6,4$
 $3x + y = 0,25$ egyenletrendszer megoldva
 $x = 0,08$ mol CS_2 és $y = 0,01$ mol S . 2 pont
  - Mivel a $0,01$ mol S tömege $0,01 \cdot 32 = 0,32$ g.
Az oldat $(0,32 / 6,4) \cdot 100 = 5$ tömeg% ként tartalmazott. 1 pont
  - Mivel a $0,08$ mol CS_2 égéséhez $3 \cdot 0,08 = 0,24$ mol, a $0,01$ mol S
égéséhez $0,01$ mol oxigén, összesen $0,25$ mol oxigén
szükséges, a feleslegben maradt $0,15$ mol oxigén
a $0,25$ molnak $(0,15 / 0,25) \cdot 100 = 60\%$ -a.
Tehát 60% oxigén volt feleslegben. 2 pont
- Összesen: 15 pont

1. táblázat

A különböző megoldásokra (A, B, C) a javítókulcs nélkül (1) és a javítókulcs alapján (2) adott pontszámok átlagai, standard deviációi (STD) és egymással való korrelációja

MEGOLDÁS→	ÁTLAG — STD→		ÁTLAG — STD→		Korrelációs együttható
	1. Javítókulcs nélkül→		2. Javítókulccsal→		
A→	77,25→	16,19→	74,36→	16,43→	0,87
B	60,96	11,76	68,36	11,76	0,60
C	30,36	23,19	34,71	22,15	0,71

1. ábra

28 középiskolai tanár és egyetemi oktató pontozásának eloszlása egy felvételi feladat hibás megoldásainak (A,B,C) értékelésekor javítókulcs nélkül (1) és a központi javítókulccsal (2)

JEGYZET

A XV. Kémia tanári Konferencián (Kaposvár, 1992. aug. 24-26.) elhangzott előadás és a „Módszerek és eljárások, 7.” (KLTE Kémiai Szakmódszertan, Debrecen, 1992. Szerk.: Dr. Kónya Józsefné) oktatási segédanyagban megjelent tanulmány rövidített változata.

TÓTH ZOLTÁN – PAPP ANNA VERONIKA